

PALEOLİTİK ÇAĞ'DA ATEŞ VE YERLEŞİM BİÇİMLERİ

ATEŞİN ELDE EDİLMESİ

Alt Paleolitik dönemde insanoğlunun en büyük atılımı ateşi üreterek onu kullanmaya başlamasıdır. Avcı toplayıcılar tarafından kullanılmış olan ateşe ait kalıntılar değişik biçimlerde olup, kullanılış amaçlarının da farklı olduğu anlaşılmaktadır. Bunların kimileri küçüktür ve zorlukla seçilirler. Birkaç odunun bir saat ya da daha az bir süre yanmalarının izleridir. Kimileri de orta ya da büyük boyutlu sığ bir çukur içerisinde yer alan kalıntılardır. İçerisinde ısının etkisiyle parçalanmış taşlar ve fırınlanmış durumdaki bir birikinti tabakası bulunabilir. Bunlar belki de saatlerce, günlerce yanmış, büyük bir ısı elde etmeye yönelik olduğu açıkça belli olan ateşlere ait buluntulardır. Bir de taşlarla planlı bir biçimde oluşturulmuş bir mekan içinde yer alan ateşler vardır.

Paleolitik Çağ'da ateşin kullanımı denildiğinde ilk olarak şu soru akla gelebilir: Ateş doğal kaynaklardan mı elde ediliyordu, yoksa yapay olarak mı üretiliyordu?

Bilim insanlarının pek çoğu insan ile ateş arasındaki ilişkide üç evrenin varlığında görüş birliğine varmışlardır.

- 1- Başta insan kendini ateşe egemen kılmamıştır. Ateş, onun için düşman hatta oldukça tehlikeli bir öge olmuştur.
- 2- Daha sonra insan ateşi üretmeksizin onu doğadan toplamasını ve devam ettirmesini bilmiştir.
- 3- Nihayet üçüncü bir evrede gereksinme duyduğunda onu yakabilme yetisine sahip olmuştur. İşte bu evre *Homo erectus*ların evresidir. Ancak bu 3 evrenin birbirine ulanabilmesi için elde açık kanıtlar yoktur yani herhangi bir yerde ateşin kullanılmadığı bir evreden ateşin kullanıldığı bir evreye derhal geçilebilir.

Ateşin devamlı saklanması zor ve oldukça sıkıcı bir süreç olmalıdır. Ateşin doğal bir yangından elde edilmesine gelince bu tamamen rastlantısaldır.

Doğal yangınların en sık nedenlerinden birinin başında yıldırım gelmektedir. Ancak yıldırımın doğal bir yangın oluşturabilmesi için bazı koşullar gerekmektedir. Bu olgu tamamen bitki örtüsünün yapısına ve onun kuruluk durumuna bağlıdır.

Bitki örtüsü uzmanlarına göre yıldırımların neden olduğu yangınlar sanıldığından daha azdır.

Yangın çıkaran diğer olaylar içinde volkanik püskürmeler de yer alır. Ancak bunlar volkanik alanlarda sınırlanmışlardır.

Bir diğer fakat kanıtlanmamış bir yangın nedeni de kuru ağaç dallarının uzun süre birbirine sürtünmesidir.

Dekompoze olmuş bitkilerin, turların (bataklıklarda oluşan kömürler) kömürlerin bazı tiplerinin, gazların kendiliklerinden yanmaları da doğal yangınların nedenlerini oluşturur. Ancak yine bunlar da sınırlı bölgelerde ve belirli koşullarda oluşan yangınlardır. Bu saydığımız ayrıcalıklı bazı bölgeleri bir yana bırakacak olursak Paleolitikte doğal yangınlar seyrek ve rastlantısaldir. Ayrıca iskan edilen bölgelerdeki nüfus yoğunluğunun zayıflığı da dikkate alındığı zaman yangın bölgelerinde ateşe gereksinim duyan insanların bulunması da zayıf bir olasılıktır.

Durum böyle olunca bu düşünceler bizi ateşin elde edilme sürecinde 2 farklı görüş açısına götürüyor:

- 1- Ateş üretimine hemen geçilmiştir
- 2- Ateş doğadan toplanmıştır

Hemen ateşin üretimine geçilmiş olma olgusu şöyle açıklanabilir:

Doğal kaynaklardan ateş elde etme zorluğu söz konusu olunca prehistorik insan ateşi kullanmaya başladığı anda üretme yollarını da arayacaktır. Oysa emin olarak biliyoruz ki insan en azından tek bir ateş üretme tekniğine sahiptir. Bu ise iki çakmaktaşının birbirine vurulmasıdır. Fakat taş yontma ile bu yolla ateş elde etme arasındaki bağıntının daha o çağda kurulup kurulmadığı kesin değil olasıdır.

Ateşin doğadan toplanması durumu şöyle açıklanabilir:

Uzun bir el becerisi deneyimi olmadan prehistorik insan, sürtme ya da vurma yoluyla ateş üretimi arasındaki ilişkiyi kuramayacaktır.

Doğal közün elde edilmesi ile bağıntılı olan bu hipotez Alt Paleolitik dönemde ocakların niçin bu denli tek tük olduklarını açıklamaya olanak veriyor. Şayet ocaklar sönecek olursa grup

uzun süre ateşten yoksun olarak bekleyecektir. Bu iki hipotezi birlikte ele aldığımızda gerçekten birbirleriyle çeliştikleri görülür.

Bazı prehistorik grupların ateşi elde etme yollarını diğer gruplardan önce buldukları ve belirli bir çağda ateş üreticileriyle, toplayıcı grupların bir arada bulunabileceklerini de gözden kaçırmamak gerekir.

Durum ne olursa olsun insan evrimi açısından en önemli değişim ateşin kullanılmayışından kullanılışına geçiştir. Yoksa ateşin toplanılmasından kullanılışına geçiş değildir.

Ateşin kullanılışı teknik olmayan psişik bir gelişimi telkin etmektedir. *Australopithec*'lerin hizmetinde ateşin kullanımı için gerekli olan bütün öğeler vardı. Bunlar doğal ateşler, ateşi saklama ve hatta ateşi üretme olanaklarıdır. Ancak bu insanlar henüz bunları kullanmaya yetecek zihinsel yapıya sahip değillerdi. En azından şu ana kadar elimizde olan veriler durumun bu şekilde olduğunu göstermektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR:

Oakley, K.P. (1955), Fire as paleolithic tool and weapon, in proceedings of the Prehistoric Society, 4: 36-48.

Otte, M., (2011), "Le feu et les hommes", Bulletin de la Société Royale des Sciences de Liege, 80: 859-876

Perlés, C., (1977), Préhistoire du feu, Paris, Masson.

Sklenář, K., (1991) La vie dans la préhistoire, Paris, Gründ.